LA *VITA ASPERA* DE SANT ONOFRE: ANÀLISI I EDICIÓ[1]

1. Introducció

La present *Vida de sant Onofre* no és més que un petit testimoni del que coneixem com a literatura hagiogràfica, gènere tradicionalment marginat o infravalorat, fins no fa gaire temps, pels estudiosos de la literatura. La llarga tradició que va arrencar als primers segles del cristianisme arribà a acumular una ingent bibliografia que els successius hagiògrafs van reelaborar com era costum a l'edat mitjana. Un dels grans compiladors en va ser Jacobus de Voragine, que al segle XIII va escriure el gran *best seller* de l'hagiografia europea occidental, la *Legenda aurea*. La influència d'aquest llibre en els segles venidors va ser aclaparadora i, lògicament, escapa dels nostres objectius fer-ne ací cap anàlisi detallada. Però la petita història de sant Onofre sí que té a veure amb aquella obra pionera d'ençà que va aparéixer la primera traducció al català a finals del segle XIII, que s'ha donat a conèixer amb el nom de *Vides de sants rosselloneses*. En català disposem de setze manuscrits o fragments més o menys complets derivats de la *Legenda aurea*, en allò que s'ha vingut a anomenar *Flos sanctorum* o *Flos sanctorum romançat*. Els testimonis impresos de la *Llegenda daurada* són un total d'onze durant un període d'uns cent anys entre finals del XV i el darrer terç del XVI, de la mà d'un reduït nombre d'editors.

1. La present edició respon a un suggeriment del doctor Antoni Mas, de la Universitat d'Alacant, amb qui he compartit com a alumne un curs de doctorat i a qui vull transmetre el meu sincer agraïment.

2. Objectius

A l'hora d'encarar el present treball hem volgut traure a la llum un text hagiogràfic, la *Vida de sant Onofre*, que fins ara no havia rebut l'atenció adequada. Aquest text, datat entre 1490 i 1496, és interessant pel fet d'aparèixer *ex novo* —hipòtesi que caldrà demostrar o refutar en el futur— dins la tradició catalana de la *Legenda aurea*. Dels tres objectius que ens hem proposat, el principal és el de fer una edició filològica d'aquesta vida impresa a les darreries del segle XV, limitant-nos, pel moment, a un testimoni únic. La tasca d'editar aquesta vida, tanmateix, requeria alguna cosa més que una transcripció, i aquesta ha estat la raó d'encapçalar el present treball amb un petit estudi preliminar —que caldrà ampliar en futurs treballs— i una anàlisi lingüística que, sense pretensió d'exhaustivitat, tracta d'explicar els diferents aspectes de la llengua d'aleshores que més ens han cridat l'atenció.

3. Sant Onofre

Sant Onofre celebra la seua festa el 12 de juny d'ençà de la seua canonització al segle XIII. La *vita aspera* que va patir sant Onofre per voluntat pròpia, com a camí per a arribar a la santedat a través de l'ascesi, es va reflectir en la sort que la narració de la seua *Vida* va experimentar en llengua catalana. El nom secular del sant és *Wennefer*, *Ονούφριος* (*Onufrios*), que significa etimològicament «el que sempre és feliç», i és venerat per les diferents esglésies cristianes. Aquest sant ermità —de presumpte origen noble— sembla que va viure i morir al segle IV a Egipte. Va habitar entre seixanta i setanta anys al desert, prop de Tebes (Alt Egipte), per tal d'imitar la vida de solitud i privacions de sant Joan Baptista i del profeta Elies, i s'alimentava d'una palmera que tenia a prop de la seua cova.

L'auge de l'anacoretisme es produeix entre els segles IV i VI, quan trobem una llarga nòmina de sants ermitans, força abundants en terres d'Egipte i Turquia; lloc i data, doncs, on apareix sant Onofre. Pafnuci, que va estudiar la vida dels anacoretes del desert, el va conèixer en els seus darrers dies i, a partir de les converses amb sant Onofre, va es-

criure sobre aquesta experiència a la seua *Vita,* obra de gran repercussió a Orient, on va donar lloc al culte al sant, es va traslladar després a l'Àsia Menor, Bizanci, i des d'Itàlia es va irradiar a la resta d'Europa, on va arribar «per més d'una via, en més d'una forma. La fascinació per Onofre es deu a l'interès per les notícies sobre homes sants a Àsia que van nus, per les llegendes sobre el monaquisme en el desert d'Egipte, i pels mites nòrdics d'homes salvatges» (Wittlin 1995: 118).

La minsa producció d'estudis onofrians està íntimament lligada a la seua relativa veneració a les nostres terres en la Baixa Edat Mitjana. L'arribada de sant Onofre a la península Ibèrica sembla haver-se produït per Catalunya des d'Itàlia, no abans del segle XIV; el lloc concret podria ser el monestir de Pedralbes, a Barcelona, al darrer terç d'aquest segle. Sant Onofre era un *exemplum* i se li retia culte en llocs, com ara Montserrat, on la pràctica eremítica era corrent des del segle VII, i, per tant, no sembla estrany que se li dedicara una ermita. Altres indrets de la Catalunya nova i el nord de Castelló també han conegut la devoció pel sant. Hi ha notícies de l'aparició del sant a un moliner, dels orígens d'una ermita al 1321, i de l'encàrrec que una dona noble de València va fer al pintor dominic Joan de Nàpols perquè pintara una imatge del sant.

Sant Onofre és imitat i, a més, se li demana la intercessió per part dels mercaders, dels perruquers, dels fabricants de capses i altres mobles de fusta, dels torners, dels teixidors, dels mariners, etc. Les raons de la devoció per sant Onofre —encara que no totes documentades— són variades: un miracle *post mortem,* «el miracle que s'esdevench en mar», el relaciona amb els mariners; i l'aspecte pilós i desparracat del sant, que es va teixir el cinturó amb fulles i herbes, podria explicar alhora l'advocació entre perruquers i teixidors.

4. El nostre text

Des de la narració original de Pafnuci en grec[2] —traduïda al llatí com *Vita sancti Onuphrii eremitae*—, la biografia de sant Onofre ha

2. Escrita al segle V, aquesta traducció llatina fou publicada a Nuremberg 1478 i Colònia 1617. Simeó Metafrastés va escriure al segle X una vida de sant Onofre, però aquesta no pertany a la família de textos d'on sortirà la traducció catalana.

conegut una nombrosa quantitat de versions, traduccions, ampliacions, etc. en diferents èpoques i en diferents llengües. Domenico Cavalca va fer una *Vita de san Onofrio*,[3] inclosa dins *Vita de' Santi Padri* al XIV; es coneix una *Vie de saint Onuphrie* del 1405, etc. Tenim en català *La llegenda de sant Onofre rei de Pèrsia* (ms. 13 Bib. Catalunya) en la qual el traductor català s'inventa la prehistòria de la vida del sant, les aventures del jove Onofre, inspirant-se en llegendes que el fan fill d'un rei d'Egipte o de Pèrsia; una *Vida de sant Onofre* (1501, Biblioteca Històrica de la Universitat de València), probable còpia d'un manuscrit català més antic. Pel que fa als *Flos sanctorum,* tenim els de Cristóbal Koffman (1499, València), Jorge Costilla (1502, 1514, Barcelona), Carles Amorós (Barcelona, 1547), etc. A més, Just Pastor (1827) parla d'una *Vida de sant Onofri* que va desaparèixer durant la invasió francesa de la biblioteca dels dominics del convent de Sant Onofre de València. I encara trobem a mitjan segle XIX una *Vida del gloriós rey penident y monarca de los anacoretas sant Onofre confessor* (Vic, 1847).

Aquest text sobre la vida de sant Onofre apareix en el *Flos Sanctorum* de 1496,[4] però, segurament, la llengua no és d'aquesta època. Per tant, caldria esbrinar si realment és la primera vegada que apareix al *Flos* o si aquest text ja existia i algú en va fer còpia en el *Flos*. El text que ens ocupa pertany a l'exemplar de l'edició incunable del *Flos sanctorum romançat* que es conserva a la Biblioteca del Seminari Episcopal de Barcelona (inc. 58), del qual no coneixem ni la data ni l'impressor pel seu mal estat de conservació. Diversos estudiosos han donat noms d'impressors, llocs d'edició i dates diferents, però fins ara cap n'ha estat concloent: García Craviotto (1943 i 1988) parla de Johannes Trechsel, Lió, ca. 1490-1494; Vindel (1945-1951, III it. 67) l'atribueix a Lope de Roca, València, 1496; i Ribelles Comín (1920, I 65) defèn l'autoria de Pere Hagenbach, València, 1496. Sant Onofre forma part d'una petita nòmina de sants que no havien aparegut fins aquesta edició en el *Flos sanctorum*, com podem comprovar en l'edició que va fer d'aquesta obra Joan Rosenbach a Barcelona el 1490.

3. *Vita e miracoli di san Onofrio*, anònim, Palerm 1681.
4. BITECA manid 2206.

Pel que fa a la descripció física del manuscrit: al volum li falten fulls, no té enquadernació i presenta els quaderns descosits i nombrosos túnels de paràsits. Només se'n conserven 257 folis (II-CCLXVI) en paper, de 285×194 mm, amb una caixa de 210×142mm, de lletra gòtica, a dos columnes i amb buits per a les caplletres; l'ultim full és el CCLCXVI, corresponent a la signatura *Hij* i a la *Vida de Sant Bernat*. La *Vida de sant Onofre* ocupa el lloc 69 de les que hi ha incloses, entre els fulls CVIIr i CIXv.

5. Sinopsi

El jove monjo Pafnuci abandona el seu monestir desitjós de conèixer de prop la vida eremítica al desert. Passats uns dies la fam i la fatiga el posen en perill fins que un àngel li retorna les forces i així pot continuar el seu camí. La segona trobada serà amb sant Onofre, «*home de spantable statura, tot pelós a manera d'una bèstia salvatge*». La narració que fa Onofre de la seua vida al desert, sempre a l'empara del celestial ajut, és força paral·lela amb l'experiència de Pafnuci, començant pel seu acolliment per part d'un ancià eremita que va iniciar el sant en les seues pràctiques de la vida ascètica al desert. La història, però, continua per una drecera inesperada, car Pafnuci no està destinat per la providència, segons li conta sant Onofre, a ser el seu relleu en el camí a la santedat per l'ascesi. A Pafnuci li pertoca, doncs, la tasca de difondre la vida del sant, cosa que acompleix a Egipte, cap a on es dirigeix després d'haver sebollit sant Onofre amb la miraculosa assistència de dos lleons.

6. Anàlisi lingüística

6.1. *Grafies*

6.1.1. Vocals

a) La conjunció *e/y*: Al llarg del text trobem gairebé sempre la grafia *e* com a conjunció copulativa. Aquesta és una clara mostra de

romanalla lingüística, ja que és la grafia utilitzada per la nostra llengua durant els primers segles en què apareix el català com a codi escrit. També hi apareix la grafia *y* per a aquesta mateixa funció en nombroses ocasions, tot i que en força menor proporció.

b) [i] es representa amb *i* com ara *dies* o amb *y* a principi i final de mot: *ymaginacions, huy*.

6.1.2. Consonants

Es detecta al llarg del text una certa tendència a representar com a sordes, o viceversa, algunes consonants en posició final de síl·laba o de mot: *dupte* i *dissapte* mostren una representació gràfica sorda de la bilabial que tanca síl·laba; la velar sonora [g] apareix representada amb *c* en mots com *lonc,* i la vocal dental [d] apareix escrita amb *t* en *fret*. El cas contrari s'esdevé en paraules com *reb* amb la bilabial sonora [b] en posició final.

6.1.2.1. Palatals

a) [ʎ] Es representa per *l* de manera constant a principis de mot (*luny, lur, lançar, lavors, levi*), i sovint en posició intervocàlica (*deliber* però *delliberan*), i amb *ll* en *aquells, treball, cabells*.

b) [j] Es representa per *y* quan funciona com a semivocal en els diftongs formats per *ai: fuy, aygua, may* (però també *mai*), *almoyna, servey, aguayts, luyta, caygué*.

c) [ʃ] Es representa per *x* en la majoria de casos i en alguns per *ix* en posició final, però no sempre: *congoxes*, *dexeble*; *aqueix*, però també *matex*, *proceex*.

d) [ʒ] Es representa, de forma extraordinària, per *j* en casos com *jermà*.

6.1.2.2. Alveolars

[s] Els grafemes usats són:

a) *ss* en posició intervocàlica: *passions, cossos, fossa,* però *plasent*.

b) *ç,* de forma excepcional i només en un cas, davant *e: dolçes*.

c) *x* apareix en un únic cas de possible vacil·lació entre *s* i *x*: *ànsia* i *ànxia*.

d) Hem trobat la *s* líquida, sense presència de la *e*- epentètica per no ser etimològica, en mots com *stigués, stat, statura, spantí, sperit, speluncas, scrit*.

6.1.2.3. Velars

a) [k] es representa, a més de per *c* i *cc*, per *ch* en posició final: *enemich, loch, crech, stich*.

b) [g] destaquem la doble forma de la 2a persona del pres. del subj. del verb *tenir*: *tenga* i *tengua*.

6.1.2.4. Consonants gràfiques dobles

a) Es freqüent la grafia *ff* en posició interior: *affligir, sofferen, affanys, deffensa,* etc.

b) *pp* interior es deu a contagi del llatí: *apparegué*.

c) *cc* en algun cas obeeix a interferència amb el llatí: *peccat, benedicció* (enfront a *benedictió*, on es manté l'ús del grup -TIO, de clara influència llatina).

d) *tt*: *attenció, permettent-ho*.

Aquests casos de consonants gràfiques dobles són una recialla del llatí vulgar.

6.1.2.5. Grups consonàntics

El pes del llatí s'observa en grafies com *junctament, sancta, scapolari, spirits* i *substància* (al costat de *sustància*), amb ultracorreccions en el grup MN > *mp*: *ensemps*. Tenim, però, el cas de *perfeta*, que pot representar una reducció del grup *-ct-* de *perfecta*.

6.1.2.6. La grafia *h*

La *h* apareix per herència etimològica en *herbes, home* (però també *erbes, ome, aconortat*); per raons paleogràfiques o per pura arbitrarietat en *hon, dehials, circuits, provehits, hermitatge, fehien,* i en ús antihiàtic com *plahent*, que alterna amb *plasent*.

6.2. *Fonemes*

6.2.1. Vocals

Hi ha algunes paraules que presenten neutralització de la vocal *e* en *a* (*aquestas, sobra, mateixas, speluncas*, etc.), i un cas de canvi *o* > *u*: *cullia*. També trobem que *monastir* ens presenta una variant ortogràfica antiga que podem trobar juntament amb *monestir*. Cal esbrinar si estan ben editades, i en aquest cas si és un text que copia un catalanooriental o algú de Barcelona que fa una impressió amb el seu dialecte. Apareix algun cas d'assimilació com ara *derrers dies*.

6.2.2. Consonants

Cal destacar un cas com *alre* que encara no ha desenvolupat la dental epentètica, i la reducció del grup final *-esa* > *-ea* per pèrdua de la consonant alveolar: *bellea, fortalea, pobrea*.

6.3. *Morfosintaxi*

6.3.1. Morfologia nominal

6.3.1.1. El gènere

Els casos que hem trobat de canvi de gènere respecte a la llengua actual són *la costuma*, recollit pel DCVB com a arcaisme femení, i *palmers*, referit a l'arbre, que hem de considerar com a variant eivissenca de 'palmera' segons el DCVB. En la llengua medieval els substantius abstractes que acabaven en –OREM solien tenir gènere femení. Per això al nostre text enregistrem aquests exemples: *una resplandor*, *la calor, amor e honor mia*.

6.3.1.2. Els plurals proparoxítons

La llengua antiga va seguir mantenint el grup NS en el plural d'algunes paraules que feien tònica la vocal anterior a aquest grup

consonàntic. Són els anomenats plurals proparoxítons, que es conserven encara en el català occidental. Així hem enregistrat en el nostre text el mot *hòmens*.

6.3.1.3. L'article

Hem d'assenyalar que en la majoria dels casos la forma de l'article determinat masculí singular que enregistrem sempre és la forma etimològica *lo*. Un cas particular, produït per dissimilació, és el de *la un a l'altre* on l'article femení modifica un indeterminat masculí. Pel que fa a la forma neutra *lo,* però en aquest cas realitzant la funció d'article neutre, apareix només en dues ocasions, acomplint una doble funció: remarcar la intensitat («en *lo més* secret del desert») i formar el pronom relatiu neutre («*lo que* ell m'explicaria»).

6.3.1.4. Els possessius

L'existència dels diferents paradigmes del possessiu és una mostra del procés d'evolució de la llengua a les acaballes del segle xv:

a) formes antigues: l'arcaica *mia* («la *mia* pràtica», «per amor *mia*») i les *mies* en plural («les *mies* interiors», «les forces *mies*»). Apareix també la forma femenina *sua*, com en «la *sua* sancta glòria».

b) formes àtones: la forma *mos*, que trobem en «*mos* ulls», i el femení presenta la forma reduïda àtona *ma* («en *ma* cel·la», «*ma* vida»). Només hi ha un exemple de *sa*: «*sa* clemència y benignitat».

c) formes tòniques: el possessiu masculí singular és exclusivament la forma plena i més actual «*lo meu* menjar», «*lo teu* cor», «lo seu cors». El plural masculí d'un únic posseïdor només té dues aparicions: «*los seus* sants manaments» i «*los seus* derrers dies». Remarquem la presència de *vòstron*, que s'emprava com a adjectiu possessiu masculí, equivalent a *vostre*[5] en «*vòstron* pare». La forma de múltiples posseïdors és sempre *lur* i *lurs* («e *lur* vida», «e los bons pensaments *lurs*»).

5. Antigament usat sovint, però avui conservat únicament entre gent vella mallorquina i anteposat a noms de parentesc com en el nostre text.

6.3.1.5. Demostratius

a) Totes les formes dels demostratius que enregistrem en el text són les reforçades, fet que hem d'interpretar en clau de formalitat textual, ja que textos de la mateixa època però menys formals ja solen aportar casos de les no reforçades. Trobem *aquell*, *aquest* i les diferents variants, però *aqueix* només hi apareix una vegada («en *aqueix* monestir»), però no per contrast amb *aquell* pel que fa a la distància física respecte al parlant, sinó com a sinònim d'*aquest*.

b) Pel que fa als locatius, en el nostre document sembla que es mantenen les formes *ací* i *aquí*, amb les diferències que mantenia la llengua antiga. Així la forma *ací* s'utilitzava per marcar la proximitat immediata al jo. Al text l'enregistrem només en dues ocasions: «davalla *ací* a mi», «vet *ací*». Per la seua banda, *aquí* apareix en nou ocasions per indicar la referència anafòrica d'un lloc ja esmentat: «sobre la sima d'hun collet hon lo trobí e *aquí* fon mon goig complit».

6.3.1.6. Pronoms febles

Tal com s'ha dit sobre l'article, les formes dels pronoms febles que observem en aquest text són les plenes, és a dir, les arcaiques i utilitzades per la llengua medieval abans de reestructurar el paradigma dels pronoms. Els que hem trobat es refereixen a la primera persona *me* (*me mancà, me lancí*), a la segona *te* (*te prec, te lexaré*), a la tercera *se* (*se levà, se separà*) o al de segona persona del plural *vos* (*vos spantau, vos man*). La presència de formes reforçades és ben minsa: *em levà de terra.* Les formes reduïdes abunden en posició proclítica (*que·m levàs, tu·m digués*, etc.), però només trobem un cas de forma elidida: *m·i ajudaren.* Pel que fa a la col·locació dels pronoms febles, en aquest text encara trobem casos de posició enclítica, darrere *e* o de pausa: *dix-me, leví·m, vull-te, partim-nos, tornàs-se'n, parien-me*, etc.

6.3.1.7. Indefinits

N'hem enregistrat uns pocs casos: «car certament *quiscú* rebrà satisffacció de sos treballs», «los àngels servexen *quiscun* dia als hòmens», «per quant de ma vida *tal* cosa havia vista», «e si *qualque* volt, no tendran res que donar», «e no sabí *alre* que fer», «de *qualsevulla* peccat», etc.

6.3.1.8. Relatius

En el català medieval els relatius seguien el model primitiu, segons el qual la forma *qui* realitza la funció de subjecte en l'oració de relatiu, mentre que el model clàssic reservava aquesta forma per a substituir antecedents de persona i *que* per a cosa. El paradigma actual segueix el model clàssic, però encara hem enregistrat alguns exemples que segueixen el paradigma antic, barrejats amb casos que s'ajusten al model clàssic, en una etapa vacil·lant pel que fa a l'ús dels relatius catalans:

a) antecedents de persona: «sanct Johan Baptista *que* en lo nou testament», «Déu omnipotent *qui*·m ha conduït», «Deu Totpoderós, *que* no desempara a d'aquells *qui* en ell speren». La darrera frase exemplifica clarament aquesta vacil·lació suara apuntada.

b) altres antecedents: «Fuy arribat al loc *que* nostre Senyor», «un monestir *qui*·s diu Hermòpolis».

Lo qual, la qual o *los quals* apareixen en una dotzena d'ocasions: «molt bella cova a *la qual* yo m'acostí», «nostre gloriós pare Helias, *lo qual* studià en lo desert d'affligir-se», «stiguem trenta dies en *los quals* me mostrà observar los manaments de Déu», etc.

6.3.1.9. Preposicions

a) La preposició *a*

Trobem la preposició *a* davant del relatiu adverbial *hon*, i que dóna lloc a la construcció que avui consideren vulgar com «*a* hon has de star». Aquesta preposició presenta una variant amb *-d* eufònica en «e vestí·l *ad* aquell sant cos».

b) La preposició *en*

La preposició *en* presenta un ús no locatiu sinó direccional en algun cas, com «me'n pugí *en* un pujolet», «qui·m ha conduït *en* aquest desert», etc.

c) *Per* i *per a*

Al nostre text observem l'ús sistemàtic de la preposició *per*, i no *per a,* davant d'infinitiu per expressar la finalitat, tal com seguia la llengua antiga. En són exemples les oracions següents: *per no defallir*, *per trastornar*.

6.3.1.10. Conjuncions i locucions conjuntives

No podem afirmar a partir de la densitat de subordinació que ens trobem davant un text amb un alt grau de formalitat, però és cert que crida l'atenció la riquesa que mostren alguns tipus de subordinades, com ara les causals, pel que fa a la varietat de conjuncions («*perquè* tenia los cabells tant loncs», «*per quant* de ma vida tal cosa havia vista», «*car* yo só home mortal», «*per* no veure la pena de la mort», etc.) i l'abundància de condicionals. Fem una breu llista dels diferents tipus de subordinades que s'hi troben al text:

a) *que*: aquesta conjunció és, amb diferència, la més abundant, amb 93 ocurrències repartides entre usos de subordinació substantiva, especialment completiva («me partí pregant Déu devotament *que* li plagués mostrar-me loc al meu viure condecent»), i les funcions com a relatiu («yo só àngel *que* per ordinació divina só dat en custòdia tua»).

b) modals: *així com* (7).[6]

c) causals: *car* (6), *e per ço* (5), *perquè* (8), *pus que* (3), *per quant* (5).

d) temporals: *com* (11), *fins que* (3).

e) modals: *com*, *era tal que* (1).

f) consecutives: *en modo que* (1), *de manera que* (1).

g) condicionals: *si* (18).

6.3.1.11. Adverbis

Pel que fa als adverbis, cal assenyalar que no són massa nombrosos: *ací, aquí, après, axí, dintre, hon, luny sus*, etc.

6.3.1.12. Morfologia lèxica

Altres marcadors que ens permeten conèixer la formalitat del text són:

a) Adverbis acabats en *-ment*: hi trobem *contínuament, egualment, esforçadament, certament, primerament, virtuosament*, etc.

b) Sufix *-able*: només apareix l'adjectiu *spantable*.

6. Nombre total d'ocurrències de la conjunció incloent tots els usos possibles, no sols aquell on s'hi consigna el parèntesi.

c) Sufixos derivats de -TATE: *-dat* (*maldat*), *-edat* (*claredat, sanctedat*), *-itat* (*benignitat, infirmitat, possibilitat, puritat, trinitat*) i *-tat* (*caritat, facultat, voluntat*).

Com podem comprovar, doncs, ben poca cosa, tot plegat.

6.3.1.13. Morfologia verbal

a) Present d'indicatiu

L'ús de la desinència *-e* com a marca de primera persona en verbs de la primera conjugació no és gaire sistemàtica en aquest text, ans al contrari, l'absència de marca és la que hi predomina: «te *conjur*», «*trop* apparellat», «en les tues mans senyor *coman* lo meu spirit», enfront d'un únic cas marcat «yo *mire* en molt perill». També trobem alguna segona persona sense marca: «axí és que·m *dons* la tua benedicció». L'ús sistemàtic de la *-a* com a marca de tercera persona en verbs de la primera conjugació és evident: «cosa alguna necessària no·s *troba*», «que no *desempara*», etc.

b) Formes de la 5a persona del present indicatiu dels verbs de la 1a conjugació

Hem enregistrat en alguns documents els morfemes etimològics *-am* i *-au* com a morfemes corresponents a les formes de la primera i segona persona del plural del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació. Aquestes formes, habituals del català antic (*arribam, entram, agenollam, spantau, contau, hajau*), conviuen amb les terminacions modernes *-em* i *-eu* (*haveu, ajudeu, diem, starem, menjem*), tot i que les formes arcaiques són majoritàries en aquest text.

c) Subjuntiu

Trobem un ús vacil·lant entre subjuntiu i el futur en construccions condicionals: «si *seràs* bon cavaller y efforçadament pelleas, aconseguiràs gran victòria del dimoni», «si tu *treballes* en complir la voluntat de Déu, ell darà tot ço que tu hauràs necessari».

Els únics casos de plusquamperfet de subjuntiu són derivats del subjuntiu llatí -ISSE-, la forma pròpia del català oriental: *hagués oïdes, hagués vistes*.

d) Futur

La darrera frase del text és un bon exemple de la doble expressió del futur en la llengua antiga, de la qual la darrera o analítica amb el verb *haver* proclític estava acomiadant-se del català en favor de la sintètica dominant: «nostre senyor haurà mercé de tu e *col·locar-te-ha* en la sua sancta glòria».

e) Perfet simple

Les formes de perfet simple predominen clarament sobre les perifràstiques, de les quals trobem tres exemples —una xifra alta per a un text del segle XV— en el text: «*vaig soterrar* prop de Calidiomea», «*vaig senyar* la fossa» i «*va veure* venir dos grans leons». Cal destacar algunes formes antigues com ara *pres*, pretèrit indefinit del verb *prendre*, *levà, stiguem* per *estiguérem,* etc.

f) Imperatiu

La forma singular dels vebs de la primera conjugació acaba sistemàticament en *-e*: *efforce't, sies, leve't, menje.*

També cal fer esment d'altres formes arcaiques com *vet,* del verb *veure:* «*Vet* ací, fill, lo loc...».

g) Gerundi i participi absoluts

Tot al llarg del text, trobem construccions amb gerundi, com «Lo servidor de Déu, *conexent* en sperit com ab gran grat oiria...», o bé participis absoluts, com «*Vist* yo aquell...», que poden tenir valors diferents (temporals, modals, causals, etc.).

h) Formes d'incoatiu

La majoria de les formes d'incoatius que apareixen al text deriven del morfema -ESC, el menys estès hui en els parlars valencians: *servexen, proceex*, etc. Això vol dir que ens trobem en etapa prèvia a l'extensió del morfema -ISC, del qual tenim un únic exemple: *affligixen*.

i) Velarització

Només s'enregistren formes verbals velaritzades del present de subjuntiu, formades per l'analogia amb les formes del perfet: «e *stenga* les mans», «res que donar *pugan*».

També trobem al text les formes no velaritzades del present de subjuntiu del verb *ser*, *sia* i *sies*, formes antigues que es convertiran més tard en *siga* i *siguen* per analogia amb altres formes verbals que es velaritzen en el subjuntiu.

j) Ús dels verbs *ésser* i *estar*

Malgrat que la funció locativa del verb *ésser* va anar diluint-se a favor del verb *estar*, encara és possible trobar algun cas espars en els textos d'aquesta època. Ací només n'hem vist dos: «e quant ha que *és* en aquest loch», «qui *som* en lo monestir».

k) Verb auxiliar *ser*

A partir del segle xv les formes compostes comencen a preferir el verb *haver* com a auxiliar, però al text trobem encara algun cas format amb el verb *ésser* amb aquesta funció de la llengua antiga: «*fuy arribat* en lo desert», «de quant luny *era vengut*», etc.

l) Passiva

La presència de la veu passiva és constant al llarg de tot el text. Les construccions passives i les paral·leles de participi absolut com ara *stant amagat, e axí descansat,* etc. tenen una major freqüència en aquest text del que apareix en la llengua actual.

m) Perífrasis verbals

No es tracta d'un text ric en perífrasis. De fet només se'n localitzen quatre: *haver de star*, d'obligació; *començant-me de saludar i començí a cridar*, incoatives, i *darà a menjar.*

7. Lèxic

Dins aquest text de finals del segle xv podem detectar alguns arcaismes (*fuita, noure*), cultismes (*flum*) i dialectalismes (*minyonesa*), però el que ens interessa ara és resseguir tot un camp semàntic de caire religiós *sensu lato* que cal classificar per tal de precisar-ne més els matisos:

a) vida monàstica: *cel·la, monastir, monjo, jermà, regla, disciplina, devot, pregar, oracions, religiós, servar, silenci, forma, frares, offici, amonestar, laors, pare reverent, scapolari*, etc.

b) vida ascètica: hi podem destriar uns subapartats com ara:

— mots relacionats amb l'espai físic: *desert, muntanyes, spelunca* (cova), *valls, cova*, etc.

— mots relacionats amb les dificultats pròpies de la vida ascètica: *congoxes, penitència, dejunis, treballs, macerar* (mortificar i extenuar el cos amb austeritats), *solitari, afatigar*, etc.

— virtuts i atributs: *paciència, sperança, fortalea, perseverar, fervent, constant,* etc.

c) Déu: *nostre senyor, omnipotent, beneït, gloriós, Jesuchrist, sant spirit, redemptor, divina, àngel, sants manaments, eternal, regne de Déu, sancta comunió, angèlics, sanctedat*, etc.

d) el dimoni: *malícia, maldat, temptació, illaquear* (embolicar moralment), *maligne, peccat*, etc.

e) vida religiosa en general: *fe, santa scriptura, bona voluntat, prepòsit, amar, ànimes, adoctrinat, gloriosa, benaventurança, claror, custòdia, benedictió, servey, chrestians, almoyna, los bons y justs, impetrar* (obtenir a força de precs), etc.

f) militar (lluita entre el bé i el mal): *pelear, enemich, combaten, guerra, coltells espirituals, potència, deffença, luyta, cavaller, victòria, liça*, etc.

8. Conclusions

La vida de sant Onofre, un dels molts sants anacoretes dels primers segles cristians, va captar l'atenció de sant Pafnuci, amic dels sants i autor de la primera biografia del nostre sant. A través d'Itàlia arriba a Catalunya la devoció per la figura de sant Onofre a finals del segle XIV, un segle després de la primera traducció al català de la *Legenda aurea*, les *Vides de sants rosselloneses*. La història del sant té continuació en el temps i en diferents llengües, malgrat que es tracti d'un sant, diguem-ne, de segona fila. El text que ens ocupa, el *Flos sanctorum* de 1490(?) -1496(?) és el primer imprès, però, que inclou la vida onofriana escrita en català.

La llengua en què està escrita la Vida de sant Onofre sembla correspondre a un estadi anterior —de l'evolució del català— al de la

publicació del text, possiblement de procedència més oriental que no pas occidental, atesa, per exemple, la presència significativa de vocals neutres. A la vista d'una sèrie de marcadors lingüístics que hem analitzat al llarg de l'estudi, es palesa un grau no gaire alt de formalitat del nostre text, a causa de la baixa ocurrència d'elements com la hipotaxi, la formació d'adverbis amb *-ment*, dels derivats amb *-tat*, etc. o la presència d'unes mostres primerenques de perfet perifràstic que contrasten amb la formalitat del perfet català clàssic.

De cara a futurs treballs, seria interessant resseguir l'evolució de la vida de sant Onofre en les diferents versions i traduccions que s'han fet fins a la versió que hem estudiat aquí per tal de fer-ne una edició definitiva. Si ens férem plantejaments més ambiciosos, podríem investigar les raons de l'arribada del culte en aquell moment a la ciutat de València, prop de la qual hi havia dos monestirs o convents dedicats a sant Onofre, per tal d'esbrinar qui va encarregar aquesta vida i a partir de quin text se'n va fer aquesta versió específica.

9. Criteris de transcripció

1. Regularització de l'ús de les grafies u/v, i/j , c/ç i ll/l·l.
2. La puntuació, la separació de paraules, l'ús de les majúscules i les minúscules, de l'apòstrof, del guionet, de l'accent i de la dièresi, segons els criteris actuals.
3. Desenvolupament d'abreviatures, tot i que no les marquem amb cursiva.
4. Ús de claudàtors per a restituir les lletres que manquen en el text a causa de llacunes, i per a marcar el canvi de foli.
5. Només hem indicat en el text original les paraules en què és evident que hi ha una errada de transcripció indicant, però, la forma correcta a peu de pàgina.

Vicent Pastor Briones

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BAÑOS, F. (2003): *Las vidas de santos en la literatura medieval española*. Madrid, Laberinto.

BARNIOL, M. (2008): *El culto a san Onofre en Cataluña durante los siglos XIV y XV*, en «El culto a los santos: cofradías, devoción, fiestas y arte», pàgs. 177-190. San Lorenzo del Escorial, Ediciones Escurialenses.

BITECA- Bibliografia de Textos Catalans Antics [en línia], Universitiy of California, <http: //sunsite. Berkeley.edu/Philobiblon/proleg.html> [consulta 25- 5- 2011].

CÀMARA, H. (2009): *La Mare de Déu en el Flos sanctorum romançat* (1494). Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant.

DEYERMOND, A. *et al.* (1990): *Saints and their Authors: Studies in Medieval Hispanic Hagiography in Honor of John K. Walsh*. Madison.

GARCÍA, F. (1989): *Catálogo general de incunables de bibliotecas españolas*, vol. I, pàg. 493 (n. 3110, 3111), Madrid, Ministerio de Cultura.

GARCÍA, M. (2009): *Vides exemplars en la literatura catalana medieval*, dins *Actes del Quinzé Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, II, 95-104. Lleida, PAM.

LLOMPART, G. (1963): *San Onofre, eremita, en el Medievo mallorquín*, «Estudios Lulianos», vol. VII, pàgs. 203-208.

RIBELLES, J. (1920): *Bibliografía de la lengua valenciana*, vol. I, pàgs. 65-69. Madrid, Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.

SELLNIZ, A. (1994): *Calendario perpetuo de los santos*, pàgs. 213-214. Barcelona, Edhasa.

VINDEL, F. (1945-1951): *El arte tipográfico en España durante el siglo XV*, 10 vols. Madrid, Ministeri d'Afers Exteriors.

WITTLIN, C. (1995): *De la traducció literal a la creació literària,* pàgs. 104-118. València, IIFV.

LA NOSTRA EDICIÓ

[CVIIR]
DE SANT ONOFFRE

[CVIIv] Pafunci, de gloriosa memòria, alguns secrets de sos pensaments, en aquesta següent manera, descobrí dient: «Yo, Pafunci, com stigués solitari en ma cel·la, pensí en mi matex d'anar-me'n al desert e veure los monastirs dels sants monjos e la vida d'aquells y en quina manera servien a Déu. E havent aquest deliber, me posí en camí e caminí per certes jornades fins que fuy arribat en lo desert. Portava, emperò, ab mi uns quants pans e una poca d'aygua per no defallir en lo camí. Ver és que al quart dia me mancà la provisió. Aprés, emperò, de moltes congoxes e treballs, havent stat yo en terra prostrat per cançament axí com home mort, Déu, per sa clemència y benignitat, me féu veure ab mos ulls un home molt maravellós, e de resplandor molt spantable, e de gran bellea, de statura gran, y de bella cara. Vist yo aquell, me spantí, emperò ell s'acostà a mi ab gest molt plasent, e tocant-me los braços e les mans, me féu retornar en les primeres forces mies.

E axí·m leví molt alegre, e ab l'ajuda de nostre senyor, yo fuy per lo desert ·xvij· dies fins que fuy arribat al loc que nostre senyor Déu a mi, indigne servidor seu, havia deliberat mostrar. E axí descançat, stava pensant de quant luny era vengut, e de molt luny viu un home de spantable statura, tot pelós a manera d'una bèstia salvatge, perquè tenia los cabells tant loncs que tot lo cors li cobrien. Portava fulles d'herbes per vestidura e senyie's ab aquelles. En veure'l yo·m spantí molt e no sabí alre que fer sinó que·m metí en fuita, per quant de ma vida tal cosa havia vista, e me'n pugí en un pujolet e aquí, tot tremolant cayguí, stant amagat per no veure'l. E veent-me ell jaure en aquell puig cridà a alta veu e dix: «Servent de Déu, devalla ací a mi, car yo só home mortal axí com tu». Yo, lavors, aconsolat de les sues paraules, devallí encontinent e acostí'm al sanct hom, e tot tremolant me lancí als seus peus, emperò ell no u volgué, ans manà que·m levàs dient: «Tu és servidor de Déu, e has nom Pafnuci, amic dels sants». E en aquesta manera me leví, ab fervent desig de saber quina e qual era la sua vida, alegrant-me e dient en mon pensament «Déu omnipotent qui m'ha conduït en aquest desert ha complit gran part de mon desig», e lavors diguí al vell: «Pare, Déu beneït e gloriós m'ha molt aconsolat de la tua vista, mas emperò ab humil e devot cor te prec y, per aquell per l'amor del qual tu stas en aquest desert, te conjur que tu·m digues què és e com has nom e quant ha que és en aquest loch».

Lo servidor de Déu, conexent en sperit com ab gran grat oiria yo lo que ell m'explicaria de la sua vida e penitència, començà dir: «Religiós jermà, perquè veig ab quanta affecció vols saber les longas misèries de ma vida, yo só content contar-les-te del principi lur. Yo, Pafunci, jermà en Jesuchrist, he nom Onofre e no ha menys de ·lxx· anys que visc y stic en aquest desert, e la mia pràtica és stada molt ab los salvatges, e és stat lo meu menjar herbes contínuament. He albergat en diverses muntanyes, speluncas e valls, e en tot aquest temps mai he vist altre home sinó a tu, ni may ningú m'a dat a menjar. Emperò yo só stat criat en un monestir qui·s diu Hermòpolis,[7] en la província de Tebes, en lo qual staven cent monjos, e lur vida era tal que en costumes e obres vivien egualment ab la regla e disciplina sana, e axí no temien les procelloses ones del món e anaven ab pensaments e ymaginacions santes e fe puríssima e caritat perfeta davant Déu. Servaven gran silenci en modo que quasi no parlaven sinó ab senyals. En aqueix monestir m'ensenyaren de minyonesa la santa scriptura; aquí aprenguí la forma e regla dels frares. Dels quals frares oí moltes voltes la vida del nostre gloriós pare Helias, lo qual studià en lo desert d'affligir-se ab tants dejunis e oracions que meresqué haver de nostre senyor gran virtut, e levat en un carro de foc donà part dels dons del sant spirit al seu pobre dexeble, ja vell, per no veure la pena de la mort. Por[tav]en en eximpli axí matex al gloirós [*sic*] sanct Johan Baptista que en lo testament nou fon lo major [CVIIIR] sant nat de dona, lo qual, per molts anys macerant lo seu cors, meresqué batejar lo nostre redemptor Jesús en lo flum Jordà.

E yo, oint-los contar les lurs excel·lències, dehía'ls: «Per quina causa vosaltres, més vells, de la vida e miracles d'aquexos vos spantau e per què tantes vegades contau la lur història. Són per ventura los qui stan en lo desert més forts que vosaltres o menys?». E ells respongueren-me dient: «Fill, més forts són que nosaltres perquè viuen sens adjutori humà, e nosaltres, qui som en lo monestir, miram la un a l'altre e tots plegats diem l'offici e, si a algú de nosaltres ve ninguna infirmitat corporal, los que són sans encontinent han ànxia d'aquell e li ajuden. E axí com veus, nós stam en bona casa, hon no·ns nou la calor del sol ni pluja o altre turment de vents. Mas emperò los monjos qui stan en lo desert no han consolació alguna sinó de nostre senyor Déu. E si qualque volta sofferen tribulacions, congoxes e affanys o comencen pelear ab lo enemich de natura humana, qu·ils ajudarà? Perquè los servidors de Déu, qui no tenen consolació humana alguna, cert és que l'han de la divina clemència. E si tenen fam, qui·ls darà a menjar? E si han set, qui·ils darà

7. Es refereix a Hermòpolis Magna, segona ciutat de l'Alt Egipte, després de Tebes.

a beure? E no és dupte que en lo desert és gran treball per quant cosa alguna necessària no·s troba. E axí, primerament, los qui desigen e delliberen fer lur vida en lo desert han necessari d'haver temor de Déu e treballen, e affligixen los lurs cossos en fam, set, en treball e passions; e contra los aguayts del dimoni combaten esforçadament e, perquè vencen les lances cremants de l'enemic, fan lur guerra ab coltells spitituals. E açò fa lo dimoni enemic d'humana natura e inventor de tota maldat, treballant per trastornar los servidors de Déu e tornar-los al compàs de la sua inveterada malícia e retraure'ls de la bona voluntat e prepòsit en què han començat, e los bons pensaments lurs illaquear-los ab los delits mundanals. Emperò Déu Totpoderós, que no desempara a d'aquells qui en ell speren, los té circuïts ab les armes de la sua gran potència, de manera que la temptació del maligne spirit no gosa ni pot lançar per terra aquells qui la divina misericòrdia deffença. E per ço los tramet nostre senyor Déu moltes vegades àngels e lo que han mester, per quant en lo psalmista és scrit: 'Los sants qui tenen ferma speransça en Déu, hauran fortalea, pendran ales axí com àguiles, volaran e no deffalliren'. E més és scrit en altra part: 'Los que han set són provehits de la sobirana font e les fulles de les herbes són dolçes en lurs boques com a bresca de mel'. E axí, si lo bon monjo luyta algunes vegades ab lo dimoni, no pot caure. Fill, no sabs ço que és scrit en lo libre dels psalms que en la fi lo pobre no serà oblidat e la paciència dels pobres no perirà jamay. Car certament quiscú rebrà satiffacció de sos treballs. E per ço és benaventurat aquell qui tem e ama Déu e viu virtuosament. E sàpies, fill, que los àngels servexen quiscun dia als hòmens sants e per la sobirana virtut los cossos e ànimes d'aquells són il·luminades».

A la fi, per raó d'açò, yo, pobre Onofre, adoctrinat molt delicadament per aquells religiosos, pensí de quant gloriosa benaventurança en lo cel s'alegren los que per amor de Déu sofferen tribulacions, cremava lo meu cor ab sobiran desig de lexar tots los mundanals delits e acostar-me a Déu. E com yo ab contínua ànsia pensàs aquestes coses, sperada certa hora de la nit, leví·m del lit molt secretament e prenent un poc de pa ab cert legum, que no·m bastà sinó per quatre dies, e en aquesta manera me partí pregant Déu devotament que li plagués mostrar-me loc al meu viure condecent. E axí arribí a unes grans muntanyes en loc desert e pensí en mi matex restar-me aquí. E encontinent víu una lum molt resplandent e pensí que per aquella lum yo me·n degués tornar al loc d'hon era partit. E axí encontinent isqué del raig d'aquella claror un home de molt bel aspecte e acostàs a mi e dix-me: «No·t spantes, Onofre, per quant yo só àngel que per ordinació divina só dat en [CVIIIv] custòdia tua, e só vengut per guardar-te axí com he fet del dia que fuist nat

ençà, e vull-te acompanyar e menar fins al desert. Sies perfet e camina davant Déu humilment, treballe ab goig e alegria spiritual, guarda bé lo teu cor quant poràs, persevera en ben obrar e sàpies cert que may te lexaré fins a presentar la tua ànima davant Déu».

Aquestes coses me parlà l'àngel acompanyant-me per lo camí, e axí anam tots dos dues legües e més, e arribam a una molt bella cova a la qual yo m'acostí volent demanar si per ventura fos algun dintre, e segons la costuma dels monjos començí a cridar e demanar la benedictió. Cosa maravellosa que encontinent víu exir de la spelunca un home sant al seu aspecte, e yo, vist aquell, me prostrí en terra per reverència sua e ell me pres, em levà de terra e besant-me dix: «Tu seràs lo meu companyó en aquest desert e vida hermitana, per ço entra, e nostre senyor te darà la sua gràcia e benedicció». E axí entram los dos en la cova, en companyia del qual yo stiguí molts dies demanant-li studiosament de la vida solitària. E passats alguns dies amonestant-me dix: «Fill meu leva sus e vine ab mi perquè en lo més secret del desert has entrar e star solitari en altre hermitatge e, si seràs bon cavaller y efforçadament pelleas, aconseguiràs gran victòria del dimoni. E sàpies que per ço vol Déu provar-te en aquest desert e veure si lealment vols servar los seus sants manaments». E, finides aquestes paraules, partim-nos tots dos, e ell no·s partí de mi per quatre dies anant contínuament per lo desert. E al sinqué dia arribam a un loc qui·s nomena Calidiomea,[8] prop del qual havia certs palmers, e aquí me dix aquell sant hom: «Vet ací, fill, lo loc que Déu t'a apparellat, a hon has de star en lo sant servey seu». E axí ensemps stiguem trenta dies en los quals me mostrà observar los manaments de Déu. E fini[t]s aquells, me comanà a Déu e tornàs-se'n a la sua acostumada stància, e acostumava quiscun any venir-me a visitar una vegada, amonestant-me ab quanta puritat devia viure. E venint-me com era costumat visitar una vegada, y començant-me de saludar, caygué en terra e finí los seus derrers dies. E yo, vist açó, m'entristeí molt e, postrat en terra, sap Déu quantes làgremes escampí. E axí prenguí lo seu cors, e·l vaig soterrar prop de Calidiomea.

E com yo, Pafunci, oís aquestes paraules de la boca de sant Onofre diguí: «Pare, bé conec yo no ésser stat poc lo treball que en aquest desert per nostre senyor has soportat». E ell respós-me: «Jermà Pafnuci, creu-me lo que diré, que moltes vegades só vengut en punt que pensava morir en aquest desert deffallint-me de fam e de set. De quantes coses he sostengudes e preuades, no és convenient a algú dir los treballs e affanys que l'ome deu sostenir per amor de Deú. Déu remunera lo treball dels seus sants, per l'amor del qual yo

8. Lloc indeterminat en la regió de la Tebaida, Egipte.

he passat fam, set, fret, calor e turments en moltes maneres. Pot, emperò, lo misericordiós senyor aconsolar-me entre la companyia dels àngels per quant yo me só aconortat dels menjars corporals per posseir los spirituals. L'àngel, emperò, de Déu quiscun dia m'aportava pa e aygua quant era mester per sostenir lo cors que no deffallís. Havia aquí palmers que dotze vegades en l'any fehien dàtils e yo quiscun dia los cullia e mesclave'ls ab fulles d'erbes e parien-me al gust tan dolços com la mel. Segons legim en lo evangeli, no viu l'ome en aquest món solament de pa, mas en la paraula que proceex de la boca de nostre senyor. Pafnuci, jermà, si tu treballes en complir la voluntat de Déu, ell darà tot ço que tu hauràs necessari. Car ell matex, Déu, nos amonesta y diu: 'No hajau ànsia del que haveu menjar ni beure o del vestir car vòstron pare y Déu eternal sab bé lo que haveu mester. Cercau primer lo regne de Déu y la sua justícia, e totes aquexes coses vos seran administrades'».

Com yo, Pafunci, ab molta attenció aquestes coses per boca del gloriós Onofre hagués oïdes, maravellant-me molt de les sues paraules, fets e treballs, diguí: «Pare beneÿt, lo sanct diumenge o lo dissapte axí com és costuma entre los monjos rebre's lo [CIXR] cors preciós de Jesuchrist». E ell respós e dix-me: «Quiscun diumenge e dissapte trop apparellat l'àngel de Déu qui m'aporta la sancta comunió de les mans del qual yo, indigne, lo reb y no solament yo, mas tots los monjos que fan vida spiritual en lo desert són participants en tal goig. E si per ventura algun dels sancts hermitans dels que stan en aquest desert desija alguna volta de veure algun home, encontinent és levat al cel per l'àngel de Déu, e aquí contemplen les ànimes dels justs resplandents com lo sol e la bellesa dels àngels e lurs matexas ànimas ajustades a la companyia dels benaventurats. E per açò tots quants pelean en la liça d'aquest món de tot lur pensament cor y forces stan fervents en ben obrar a tal que meresquen possehir la glòria del cel».

En fi, contat totes aquestes coses sant Onofre, sabí quant me dix sobra la sima d'hun collet hon lo trobí e aquí fon mon goig complit tant que m'oblidí lo treball que en lo camí havia passat, e diguí-li: «Pare Onofre, yo crech que só en lo nombre dels benaventurats pus que Déu beneÿt m'ha feta gràcia que he merescut veure a tu, les tues excel·lents obres e les tues singulars paraules, més dolces a mi que la més dolça cosa d'aquest món, car axí m'han penetrades les mies interiors que puc dir ab lo psalmista les tues paraules són pus dolces que la bresca de la mel». E sanct Onofre respós: «Fill, vine ab mi e veuràs lo loc hon yo stich». E axí stiguem hun poc sens parlar y axí ell se levà e yo seguí·l cerca d'huna legua e arribam a Calidiomea, en aquell spiritual e molt sanct loc molt poblat de palmers, e aquí nós agenollam-y stant en oració. E acabada aquella, asseguem-nos en terra disputant e parlant de la scrip-

tura divina en tant que lo sol s'acostava ja a la posta. E en açò yo víu un pa allí prop nosaltres ab una poca d'aygua. E vehent lo sant hom que yo m'afatigava, dix-me: «Per cert, fill, yo mire en molt perill si tu no menjes alguna cosa e per ço leve't y menje». E yo lavors responguí-li: «*Vivit dominus,* y és beneÿt lo meu Déu y senyor en presència del qual stam y starem, que no menjaré ni beuré fins que dos junctament menjem en caritat». E axí ab gran pena lo forcí fer lo que yo volia. Emperò conexent ell lo meu desig, partí lo pa e donà-me'n un tros e menjam los dos abastadament y encara nos sobraren alguns trossos, e axí passam aquella nit sens dormir, reposant-nos en laors divinals.

Lo sendemà de que començà ésser dia, ja quasi clar, yo víu l'home de Déu, aprés d'haver feta oració, molt descolorit en la sua cara e demaní-li si sentia en si alguna indisposició e dix-me: «No t'espantes jermà, car Déu t'ha endreçat per bon camí en aquest desert, y açò per soterrar aquest meu cors e aquell comanes a la terra d'hon és procehit, e sàpies indubitadament que en aquesta hora la mia ànima serà deliurada de les cadenas d'aquest treballat cos e serà portada al regne dels cels. Pus que yo, jermà Pafunci, sé lo teu desig quant plahent [és] a Déu, tu seràs tornat en Egipte, recorde't de mi en presència dels teus jermans religiosos y a tots los chrestians qui Déu adoren. E dir-te lo que yo he impetrat de nostre senyor Déu. Si algun serà qui faça dir una missa per honor de Déu e devoció que a mi tengua e per amor del meu nom, serà delliure de tota temptació del diable e de qualsevulla peccat que hage comés en aquest món, pus sia confessat, e serà hereu del regne dels cels ab los sants àngels. E qui per pobrea no porà fer dir una missa e farà altra caritat o almoyna, segons la sua facultat o possibilitat, per amor mia en nom de Déu, a qualsevulla pobre qui la deman en dit nom, yo pregaré per ell a Déu omnipotent que ell pusque posseir vida eterna dignament». E yo diguí-li: «Pare reverent no t'enujes del que·t diré: si aquells qui per honor del teu nom no tendran res que donar pugan a misses ni a pobres, aquests tals com te poran placar perquè tu sies lur advocat?» E ell dix: «Si és algú pobre qui no tenga possibilitat de donar alguna cosa per amor e honor mia, [qu]e stenga les mans al cel e diga ab devoció tres *pater noster* a honor de la Sancta Trinitat e en nom [CIXv] meu e yo pregaré a Déu per ell que li do la glòria de paradís». Aprés li torní parlar y dix: «Pare senyor si yo só digne o si per los dons de la gràcia tua me fos atorgat, yo volria de bon grat que aprés la tua mort yo·m restàs en aquest loc». E respós-me: «Fill, no és atorgat a tu, ni Déu t'ha endreçat en aquest desert per star tu en aquest loc, sinó solament per aconsolar-te y que t'aconsoles ab los bons y justs qui stan en lo desert, y que contes al món lo que has vist en lo desert. Torna-te'n en Egipte e aquí staràs fins a la fi dels teus darrers dies que acabaran en ben obrar e rebràs la corona

de la glòria eternal». Dites aquestes coses aquest sant hom, yo m'agenollí als seus peus e diguí: «Amat pare, yo sé que qualsevulla cosa que tu demanes a Déu te serà atorgada, y açò per lo lonc treball de tan gran batalla ab la qual setanta anys has affligit lo teu cos per nostre senyor. Prec-te, pus que axí és, que·m dons la tua benedicció y quant pugue resemblar en la tua tanta virtut, y que per medi teu sia endressat lo meu sperit en lo segle esdevenidor star ensemps ab tu». Lo qual sobre açò me respós: «Pafunci, no hajes tristícia alguna; la demanda tua Déu la complirà. Sies constant en la fe y efforce't y los ulls de la tua pença gire'ls a Déu; sies constant y fort en los manaments de Déu; treballa sença peresa en ben fer y hauràs l'eterna vida, y guarden-te los àngels de nostre senyor Déu de tot mal consell, perquè en lo dia de juý sies trobat pur y net sens deffalliment».

Aprés d'açò se levà y scampant moltes làgermes [*sic*], ficà los genolls en terra en oració e dix: «En les tues mans Senyor coman lo meu spirit». Dites aquestes paraules, lo circuhí una resplandor, y en aquella gran claredat la sancta ànima se separà del cos. En aquest punt yo hoí grans veus d'àngels qui daven laor a Déu, e en la partida de l'ànima de sant Onofre, resonant tot l'ayre d'angèlics cantars, fon pujada fins al cel com a noble cavaller. E lavors los meus ulls donaren gran abundància de làgremes gemegant yo per la partida sua. Aprés que totes aquestes coses damunt dites yo hagués de mos ulls vistes, mirí aquell sanct cos en la cara, la qual resplandia axí com lo sol. E plorant, yo, Pafunci, diguí en mi matex: «Què faré yo, desconsolat, que no tinc càvec in[9] altre ferramenta o eyna ab què puga fer fossa per soterrar aquest benaventurat home?». E metent-se en oració, pregà a nostre senyor li donàs consell y ajuda per soterrar aquell sanct cos.

Acabada l'oració, alçant los ulls va veure venir dos grans leons, los quals, com se foren acostats al cos del sanct home, se lançaren per terra e besaren-li los peus y ab lurs gests mostraren en dolre's de la sua mort. Vist açò, Pafnuci féu gràcies a nostre senyor qui li havia enviats aquells animals per adjudar a la sepultura d'aquell cos sanct, e dix als leons: «De part nostre senyor Jesuchrist vos man que m'ajudeu a fer la fossa per soterrar aquests cos sanct per los mèrits seus». E axí prenguí un bastó e vaig senyar la fossa quant havia mester, e lavors los leons ab les arpes cavaren la fossa tant com fo mester. Despuys prenguí lo meu scapolari e vestí'l ad aquell sant cos e comaní'l a la terra, y los dos leons m·i ajudaren. Feta complidament la sepultura, los leons s'agenollaren devant mi e yo fiu-los lo senyal de la creu comanant-los a Déu, e trists y plorosos se n'anaren. Partits que foren los leons, aquella gloriosa

9. *Ni.*

cel·la y palmers tot se derrocà permettent-ho Déu per voler demostrar que ningú no era digne d'habitar pus en aquell loc. E axí, stant yo tot maravellat del que vist havia, apparegué un àngel qui·m dix: «Pafunci, per los teus mèrits ha plagut a nostre senyor que hages vistes coses tan maravelloses de la sanctedat d'aquest valent cavaller de Déu. Per ço vés-te'n en Egipte a publicar y prehicar tot lo que has vist de la vida e sanctedat del benaventurat sant Onofre e nostre senyor haurà mercé de tu e col·locar-te-ha en la sua sancta glòria. Amén».